

10. *Стойко С. М.* Володимир Іванович Чопик (до 80-річчя вченого) / С. М. Стойко, М. М. Барна // Укр. ботан. журн. — 2009. — Т. 66, № 4. — С. 596—600.
11. *Стойко С. М.* Порівняльно-екологічні дослідження бука європейського на Поділлі, Розточчі і в Карпатах / С. М. Стойко, М. М. Барна // Матеріали до вивчення природних ресурсів Поділля. — Тернопіль–Кременець, 1963. — С. 120—123.

Н. Н. Барна

Тернопольский национальный педагогический университет им. Владимира Гнатюка
ул. М. Кривоноса, 2, Тернополь, 46027

ALMA MATER — НАЦИОНАЛЬНИЙ ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ УКРАИНЫ: 55 ЛЕТ СПУСТЯ И СЕГОДНЯ

Раскрыто учебную, научно-исследовательскую деятельность Национального лесотехнического университета Украины. В университете обучается свыше 7000 студентов, он готовит бакалавров по 13 направлениям и специалистов и магистров по 17 специальностям. В университете действуют аспирантура по одиннадцати специальностям и докторантура по пяти специальностям, четыре специализированные ученые советы по защите докторских и кандидатских диссертаций.

Ключевые слова: *Alma mater, университет, институт, факультеты, кафедры, научно-исследовательские лаборатории, бакалавры, специалисты, магистры*

Рекомендує до друку

Надійшла 5.09.2011

В.З. Курант

57.062.4:737.2

В.Ю. БАРИШТЕЙН

Державна установа «Інститут харчової біотехнології та геноміки Національної академії наук України»
вул. Осиповського, 2а, Київ, 04123

КАРЛ ЛІННЕЙ, ЙОГО ВНЕСОК У БІОЛОГІЧНУ НАУКУ В МЕДАЛЬЄРНОМУ МИСТЕЦТВІ

Головні події в житті та науковий внесок Карла Ліннея в біологічну науку представлені в творах медальєрного мистецтва Франції, Швеції, Нідерландів, Великобританії, Росії та США.

Ключові слова: *Карл Лінней, «Система природи», настільна медаль*

Карл Лінней (швед. Carl Linne, лат. Carolus Linnaeus, 1707–1778) – видатний шведський природознавець та лікар, перший президент Шведської королівської академії наук, належить до тих видатних особистостей в історії світової науки, яким присвячені численні пам'ятники матеріальної культури: настільні медалі, монети, філателістична продукція, банкноти тощо.

На деяких пам'ятних медалях, створених на честь Ліннея, його ювілеїв та наукової спадщини ми й зупинимося.

Спочатку розповімо про французьку медаль (68 мм, бронза, скульптор А. Galtie, Паризький монетний двір, 1955), присвячену 220-річчю від дня публікації в 1735 р. у Лейдені (Нідерланди) невеликого за об'ємом твору Ліннея «*Systema naturae*».

Високорельєфний, поясний, майже анфас портрет Ліннея в лапландському національному костюмі (за основу взятий знаменитий портрет 1737 р., художник Martin Hoffman), розташований в центрі аверсу (рис. 1) медалі, нагадує про подорож Ліннея 1732 р. в Лапландію. Результатом подорожі стала книга «*Florula Lapponica*» («Флора Лапландії»), у якій вперше опублікована так звана статева система рослин з 24 класів, заснована на будові тичинок

і маточок. Ліворуч і праворуч від портрета, кружно, трохи зміщений донизу, напис: «CAROLVS LINNÆVS» (КАРЛ ЛІННЕЙ).

Саме тичинки й маточки оточують розріз квітки, розміщеної скульптором у центрі реверсу медалі (рис. 2). На нижній частині квітки дугоподібний напис у три рядки: «SYSTEMA / NATURAE / 1735» (СИСТЕМА / ПРИРОДИ / 1735). Написи на медалі – латинською мовою.

Рис. 1

Рис. 2

«*Systema naturae*» – книга великого формату на 12 аркушах, що складається переважно з таблиць, які показують у вигляді конспекту розташування відділів трьох царств природи – їхніх класів, порядків і навіть родів. Ця схема класифікації, що дозволяє орієнтуватися як у предметах мертвої природи (царство мінералів), так і живої (рослини й тварини), склала основу сучасної систематики рослин і тварин [1, 2].

Книга дозволила Ліннею увійти в коло вчених, лікарів, натуралістів і збирачів Нідерландів, що оберталися навколо знаменитого професора Лейденського університету Германа Бургаве (нідерл. *Herman Boerhaave*, 1668–1738).

Три роки, проведені в Нідерландах, стали одним з найбільш продуктивних періодів наукової біографії Ліннея. Крім згаданого першого видання «*Systema naturae*», Лінней опублікував «*Bibliotheca Botanica*» (бібліографія творів про рослини, починаючи з античних авторів і до 1735 р.), «*Fundamenta Botanica*» («Основи ботаніки» – основи описової ботаніки як підсумок досягнутого в описі рослин до 30-х років XVIII ст., уперше подані визначення понять «рід» і «вид»), «*Hortus Cliffortianus*» («Клиффортовський сад» – описані сотні видів рослин, яким дані нові видові назви), «*Genera plantarum*» («Роди рослин» – описано 994 роди), «*Classes plantarum*» («Класи рослин» – зіставлення всіх відомих на той час систем рослин із системою самого Ліннея й перша публікація системи рослин Ліннея в повному обсязі), «*Critica botanica*» («Критика ботаніки» – обговорені номенклатурні рекомендації й розроблені правила номенклатури).

Ще одна книга «*Florula Lapponica*», про яку ми згадували, складалася з 372 сторінок основного тексту й охоплювала 530 видів рослин. На 12 таблицях було зображено 80 видів рослин. Серед них, на останній таблиці, зображена Ліннея (лат. *Linnæa Gronov.*) – рід вічнозелених сланких чагарничків, названий на честь Ліннея нідерландським ботаніком Яном Гроновіусом. Квітки в напівпарасольках, здебільшого по 2, блідо-рожеві або білі, що никнуть, запахні. Рослина росте в тундрі, ялинових моховитих лісах і в альпійському поясі гір.

Linnæa Gronov. з 1737 р. пов'язана з ім'ям видатного ученого й зображується на більшості його портретів, печатках і навіть гербі.

До речі, квітка, зображена в розрізі на реверсі попередньої медалі – *Linnæa Gronov.*

Ця рослина займає центральну частину реверсу (рис. 4) шведської медалі (43 мм, бронза, скульптор **Leo Holmgren**), присвяченої 250-річчю від дня народження Ліннея. Вище – горизонтальний напис у два рядки: «CAROLVS LINNÆVS» (КАРЛ ЛІННЕЙ). Нижче ліворуч – напис у два рядки: «NAT· / MDCCVII» (НАРОДИВСЯ В 1707). Праворуч, під *Linnæa Gronov.*, напис у два рядки: «DENAT· / MDCCLXXVIII» (ПОМЕР В 1778). В нижній частині реверсу – напис у три рядки, один із девізів Ліннея: «TANTUS / AMOR / FLORUM» (ВСЕПОГЛИНАЮЧА ЛЮБОВ ДО КВІТІВ), праворуч – вертуха. Всі написи – латинською мовою.

На аверсі медалі – високорельєфний, поясний, профільний, повернений праворуч портрет Ліннея, який сидючи описує квітку, яку він тримає в лівій руці, у правій руці – гусяче перо (рис. 3). Ліворуч – горизонтальний напис у три рядки, рік створення медалі: «AD / MCM / LVII» (1957).

Рис. 3

Рис. 4

Незвичайно, що замість портрета вченого в центрі аверсу офіційної шведської медалі (70 мм, бронза, скульптор – **Sgurjon Olafsson**, виготівник – **Udgivet AF Anders Nyborg A/S Nordisk Kunstmedalje**, 1978), присвяченої 200-річчю від дня смерті Ліннея, розміщена рослина, про яку ми розповіли, *Linnæa Gronov* (рис. 5).

Під зображенням улюбленої рослини Ліннея, що стала офіційною для його рідної провінції Смоланд, врізаний в медальне поле напис латинською мовою: «*Linnæa borealis*» (Ліннея північна). По краю медального поля аверсу, кружно – напис шведською мовою, зверху: «CARL von LINNE 1707–78» (КАРЛ ЛІННЕЙ 1707–78), знизу: «SVERIGE 1978» (ШВЕЦІЯ 1978).

На реверсі медалі (рис.6) скульптор помістив досить абстрактне зображення, що характерно для його робіт.

В 1739 р. Лінней взяв участь в утворенні Шведської королівської академії наук (яка в перші роки свого існування була приватним товариством) і став першим її головою.

Видатний шведський скульптор, автор нобелівських медалей, **Erik Lindberg** створив в 1907 р. за замовленням Шведської королівської академії наук медаль (66 мм, бронза, Королівський монетний двір Швеції), присвячену 200-річчю від дня народження Ліннея.

Рис. 5

Рис. 6

У центральній частині аверсу медалі (рис. 7), на тлі рослин, птахів, комах, зміщений вгору медальйон з погрудним, профільним, поверненим праворуч портретом Ліннея й написом, по краю медальйона, кружно: «CAROLUS LINNÆUS NAT MDCCVII OB MDCCCLXXVIII» (КАРЛ ЛІННЕЙ НАРОДИВСЯ В 1707 ПОМЕР В 1778). Під зображенням – горизонтальний напис у чотири рядки: «MEMORIAM · BISÆCULAREM · / PIE · CELEBRANS · / R · ACAD · SCIENT · SUEC · MCMVII» (В ПАМ'ЯТЬ УРОЧИСТОГО СВЯТКУВАННЯ КОРОЛІВСЬКОЮ АКАДЕМІЄЮ НАУК ДВОХСОТРІЧЯ).

Не менш витончений, ніж аверс медалі, її реверс (рис. 8). Більша його частина зайнята портретом Карла Ліннея, який вивчає квітку сидячи на камені, на тлі північного лісового пейзажу. За його спиною – зошити для записів й замальовок спостережень. По краю медального поля, кружно напис, цитата з філософської поеми «Про природу речей» римського поета й філософа Тита Лукреція Кара (лат. Titus Lucretius Carus, близ. 99 – 55 рр. до н.е.), присвячена Епікуру: «E · TENEBRIS · TANTIS · TAM · CLARUM · EXTOLLERE · LUMEN · QUI · PRIMUS · ROTUIT» (ТИ, ХТО ЗМІГ ПЕРШИМ РОЗІГНАТИ ТУМАН ЧОРНОЇ НОЧІ, ОСВІТИВШИ ЯСКРАВИМ СВІТЛОМ НЕБЛИЗЬКІ ЖИТТЯ). Під зображенням – пластина для напису-присвяти. Всі написи – латинською мовою.

Рис. 7

Рис. 8

Наступну медаль (61 мм, срібло, Королівський монетний двір Швеції) за замовленням Шведської королівської академії наук також створив Erik Lindberg.

Більшу частину аверсу (рис. 9) займає високорельєфний, погрудний, профільний, повернений праворуч портрет ученого. Праворуч від портрета – горизонтальний напис у два рядки: «CAROLVS LINNÆVS» (КАРЛ ЛІННЕЙ).

У центрі реверсу – витончений вінок із квітів, під яким рельєфна пластина з написом у чотири рядки: «VIR RERUM NATURÆ / PERITISSIMUS / OBIT / MDCCLXXVIII» (ЛЮДИНА, ЩО ОСЯГЛА ПРИРОДУ РЕЧЕЙ 1778). По краю медального поля, кружно напис: «MELLIFLUA PANDIT NATURÆ ARCANA LOQUELA» (ТОЙ, ЩО ТАЄМНИЦІ ПРИРОДИ РОЗКРИВ І КРАСНОМОВНО ОПИСАВ). Всі написи – латинською мовою (рис. 10).

Рис. 9

Рис. 10

Оригінальна нідерландська медаль (64 мм, бронза, лиття, скульптор Christien Nijland, Penningkunst Dutch Art Medal Society, 1978), випущена до 200-річчя від дня смерті Карла Ліннея.

Головний, майже анфас портрет ученого зміщений у ліву частину аверсу медалі (рис. 11). Завитки перуки Ліннея продовжуються вигадливими літерами праворуч і цифрами знизу: «CARL LINNAEUS 1707 1778» (КАРЛ ЛІННЕЙ 1707 1778).

Стилізоване зображення крилатого дерева займає майже весь реверс медалі (рис. 12). По краю медального поля, кружно його гілки утворюють вигадливі літери: «SYSTEMA NATURAE» («СИСТЕМА ПРИРОДИ»). Коріння дерева утворює слово: «UPPSALA» (УППСАЛА).

Це не випадково. З Уппсальським університетом пов'язані як роки навчання Ліннея, так і роботи викладачем. У жовтні 1741 р. Лінней обійняв посаду професора медицини в цьому університеті й переселився в професорський будинок, що розташовувався в Університетському ботанічному саду (нині – Сад Ліннея). В Уппсальському університеті Лінней працював до кінця життя.

Що стосується книги «*Systema naturae*», то якщо перше видання складалося з 12 аркушів, то дванадцять видання (1766–1768) вийшло на 2300 сторінках і охоплювало 15000 видів мінералів, рослин і тварин [2].

Велика колекція Карла Ліннея, у яку входили два гербарії, зібрання раковин, комах і мінералів, а також велика бібліотека, була куплена молодим англійським натуралістом Джеймсом Едвардом Смітом (англ. James Edward Smith, 1759–1828). В 1788 р. Сміт заснував у Лондоні «Лондонське Ліннейське товариство» (англ. Linnean Society of London), метою якого був оголошено «розвиток науки у всіх її проявах», у тому числі зберігання й розробка навчання Ліннея. На сьогодні це товариство є одним з найавторитетніших наукових центрів, особливо в

галузі біологічної систематики. Значна частина колекції Ліннея дотепер зберігається в спеціальному сховищі товариства (і доступна дослідникам для роботи).

Рис. 11

Рис. 12

Одна із самих почесних нагород, пов'язаних з ім'ям Ліннея, Медаль Ліннея (англ. The Linnæan Medal), почесна нагорода Лондонського Ліннеївського товариства, заснована в 1888 р. (49 мм, скульптор – J. Pinches).

Високорельєфний, погрудний, профільний, повернений ліворуч портрет Ліннея розташований у центрі аверсу медалі (рис. 13). По краю медального поля, кружно напис латинською мовою: «CAROLVS LINNÆVS» (КАРЛ ЛІННЕЙ).

У центрі реверсу медалі – герб Лондонського Ліннеївського товариства, над яким, по краю медального поля, кружно напис латинською мовою: «SOCIETAS LINNÆANA OPTIME MERENTI» (ЗА ВИДАТНІ ЗАСЛУГИ ВІД ЛІННЕЙВСЬКОГО ТОВАРИСТВА). Під гербом – овал, оточений витонченим картушем, для присвяти лауреатові.

Рис. 13

До 1976 р. медаль виготовлялася із золота й часто йменувалася «The Gold Medal of the Linnæan Society» (Золота медаль Ліннеївського товариства). Медаль щорічно вручалася видатному ботанікови або зоологові, а з 1958 р. вручається відразу двом лауреатам. Серед тих,

кого називають «Ліннеївськими медалістами» (англ. Linnean Medalists), такі видатні вчені, як: Сер Джозеф Долтон Гукер (1888), Сер Річард Оуен (1888), Томас Генрі Гекслі (1890), Альфред Рассел Уоллес (1892), Адольф Генріх Густав Енглер (1913), Хуго Де Фріз (1929), Ернст Вальтер Майр (1977), Артур Джон Кронквіст (1986) та багато інших.

Талановитий російський скульптор О.О. Королюк створив в 1975 р. дві плакети (55x55 мм, томпак, Ленінградський монетний двір), присвячені XII Міжнародному ботанічному конгресу, що відбувся в Ленінграді. Одна з них має відношення до Ліннея (рис. 14).

Лист дерева, у центрі якого земна куля й римська цифра XII, займає більшу частину аверсу плакети. Ліворуч і праворуч, по краю плакети – вертикальні написи: «COLLOQUIA» (КОНГРЕС), «BOTANICORUM» (БОТАНІЧНИЙ), ліворуч угорі – рік проведення конгресу: «MCMLXXV» (1975), праворуч унизу – місце проведення конгресу: «LENINGRAD» (ЛЕНІНГРАД).

Більшу частину реверсу займає виконаний високим рельєфом головний, профільний, повернений праворуч портрет Ліннея. Під ним напис: «LINNÆUS». Ліворуч і праворуч, по краю плакети, вертикально, розділений на дві частини напис: «XXV · YEARS · INTERNATIONAL · AS=», «SOCIATION · FOR · PLANT · TAXONOMY» (25 РОКІВ МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ З ТАКСОНОМІЇ РОСЛИН).

Рис. 14

Основні заслуги Ліннея відображені в написі на реверсі американської медалі (38 мм, бронза), що ввійшла у серію, присвячену видатним ученим.

Ліннея, який стоїть за вікном кабінету й упорядковує колекцію рослин, зображено на аверсі медалі (рис. 15). Під зображенням – напис: «LINNAEUS» (ЛІННЕЙ).

Реверс (рис. 16) характерний для всіх медалей цієї серії: у верхній третині – зображення первісної людини, глобуса, морського коника, мікроскопа, реторти, квітки, планети Юпітер, моделі атома тощо. Нижче – напис англійською мовою в дев'ять рядків: «CAROLUS LINNAEUS / (1707 - 1788) / ORIGINATED / BINOMIAL NOMENCLATURE / IN SCIENCE WITH / GENUS AND SPECIES / CLASSIFYING PLANTS, / ANYMALS AND / MINERALS» (КАРЛ ЛІННЕЙ (1707 - 1788) УВІВ БІНОМІАЛЬНУ НОМЕНКЛАТУРУ З ВИДАМИ Й РОДАМИ КЛАСИФІКУВАВШИ РОСЛИНИ, ТВАРИНИ І МІНЕРАЛИ). Рік смерті на реверсі зазначений невірно (не 1788, а 1778).

Рис. 15

Рис. 16

Основною заслугою Ліннея є остаточне встановлення біноміальної (бінарної, біноміальної) номенклатури, удосконалення й «стандартизація» ботанічної термінології. Лінней розрізняв такі супідрядні один одному систематичні категорії: класи, заgonи, роди, види, різновиди [3].

1. Бобров Е.Г. Карл Линней: [Текст] / Е.Г. Бобров. – Л.: Наука, 1970. – 287 с.
2. Бруберг Гуннар. Карл фон Линней: [Текст] / Гуннар Бруберг. – Стокгольм: Шведский институт, 2006. – 43 с.
3. История биологии с древнейших времен до начала XX века [Текст] / ред. С.Р. Микулинского С.Р. – М.: Наука, 1972. – 563 с.

В.Ю. Барштейн

Государственное учреждение «Институт пищевой биотехнологии и геномики Национальной академии наук Украины», Киев

КАРЛ ЛИННЕЙ, ЕГО ВКЛАД В БИОЛОГИЧЕСКУЮ НАУКУ В МЕДАЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

Главные события в жизни и научный вклад Карла Линнея в биологическую науку представлены в произведениях медального искусства Франции, Швеции, Нидерландов, Великобритании, России и США.

Ключевые слова: Карл Линней, «Система природы», настольная медаль

V.Yu. Barshteyn

Institute of Food Biotechnology and Genomics of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

CARL LINNAEUS, HIS CONTRIBUTION TO BIOLOGICAL SCIENCE IN MEDALLIC ART

The main events in Carl Linnaeus life and his scientific contribution in biological science are presented in works of medallion art of France, Sweden, Netherlands, Great Britain, Russia and USA.

Key words: Carl Linnaeus, «Systema naturae», table medal

Рекомендує до друку

М.М. Барна

Надійшла 18.05.2011